
SCENARIUSZ SZKOLENIA DLA SENIORÓW

ŚWIAT LUDZI BEZDOMNYCH. CZY MOŻNA SIĘ Z TEGO WYRWAĆ?

I CZĘŚĆ

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

WSTĘP	3
I SPOTKANIE	5
TEMAT I: CZYM JEST BEZDOMNOŚĆ, Z CZEGO MOŻE WYNIKAĆ	5
<i>Wprowadzenie</i>	5
<i>Dyskusja: „Czym jest bezdomność?”</i>	6
<i>Przyczyny bezdomności</i>	9
TEMAT II: JAK WSPÓŁCZESNE SPOŁECZEŃSTWO POSTRZEGA OSOBY BEZDOMNE	12
<i>Zadanie domowe dla seniorów:</i>	12
II SPOTKANIE	13
TEMAT I: WYKLUCZENIE SPOŁECZNE – SKUTKI	13
<i>Dyskusja: „Postrzeganie bezdomności”</i>	13
<i>Czym jest wykluczenie?</i>	13
<i>Rodzaje wykluczenia</i>	14
<i>Dyskusja: „Dyskryminacja”</i>	15
<i>Skutki wykluczenia społecznego:</i>	17
<i>Dyskusja: „Skutki wykluczenia społecznego”</i>	17
<i>Jakie skutki powoduje wykluczenie społeczne osób w kryzysie bezdomności?</i>	18
III SPOTKANIE	22
TEMAT I: MOŻLIWOŚCI POMOCY INNYM (AKTUALNE PROGRAMY POMOCOWE)	22
<i>Dyskusja: „Pomoc innym”</i>	22
IV SPOTKANIE	27
TEMAT: BEZDOMNOŚĆ W LITERATURZE I FILMACH	27
<i>Scenariusz spotkania</i>	29

WSTĘP

Opracowała: Małgorzata Skała, Anna Michalak

Adresaci: seniorzy biorący udział w innowacji „Nie ja, nie ty, a My, kumple bez uprzedzeń”

Scenariusze służą zapoznaniu seniorów z tematyką bezdomności.

Czas trwania: 4 spotkania po 240 minut (po 90 minutach -20 minut przerwy), łącznie 960 minut.

Prowadzący/prowadząca szkolenie: pracownik socjalny, specjalista w zakresie organizacji pomocy społecznej, pracownicy jednostek organizacyjnych publicznych i prywatnych świadczących pomoc osobom w kryzysie bezdomności, prowadząca/prowadzący musi posiadać doświadczenie praktyczne w pracy z osobami w kryzysie bezdomności, zalecane jest doświadczenie trenerskie i pracy z grupą.

Cele szkolenia:

Uczestnik/uczestniczka po szkoleniu:

- wie, czym jest bezdomność i z czego może wynikać,
- dostrzega podział na klasy społeczne we współczesnym społeczeństwie i dostrzega odbiór ludzi bezdomnych przez społeczeństwo,
- wie, co oznacza termin wykluczenie,
- zna możliwości pomocy innym,
- odkrywa znaczenie filmu jako odpowiedzi na problematykę społeczną.

Metody pracy:

- wykład,
- dyskusja,
- praca w grupie.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Materiały pomocnicze:

- samoprzylepne kartki,
- papieru arkusz A5/ flipchart,
- komputer,
- długopisy.

I SPOTKANIE

TEMAT I: CZYM JEST BEZDOMNOŚĆ, Z CZEGO MOŻE WYNIKAĆ

Wprowadzenie

- 1) Przedstawienie się prowadzącego, krótkie opisanie, dlaczego tutaj jesteśmy, jaki jest cel naszych spotkań.
- 2) Zapoznanie się wszystkich uczestników, krótkie przedstawienie się, opowiedzenie, czym każdy się zajmuje, co jest jego pasją, jakie są jego najbliższe marzenia, plany.
- 3) Zakontraktowanie zasad dla całego szkolenia:
 - a) nie przerywamy sobie,
 - b) nie ma złych wypowiedzi - nie krytykujemy siebie wzajemnie – każdy ma prawo do własnej oceny i własnego zdania,
 - c) nie spóźniamy się na spotkanie – obowiązuje zasada kwadransa dla spóźnialskiego,
 - d) zapisujemy się na liście obecności,
 - e) śmiało pytamy o niezrozumiałe treści szkolenia,
 - f) śmiało proponujemy własne treści o ile są zgodne z tematyką spotkania (anegdoty, wiedza),
 - g) własna propozycja zasady do zapisania w kontrakcie.
- 4) Zapisanie powyższych zasad na flipcharcie.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Dyskusja: „Czym jest bezdomność?”

Dyskusja z seniorami dotycząca odpowiedzi na pytania:

„Czym jest bezdomność? Jak ją rozumiecie, czujecie? Z czym się Wam kojarzy?”

Seniorzy mają 20 minut czasu na zastanowienie się nad pytaniami, a następnie trener w sposób losowy prosi seniorów o podzielenie się opiniami. Trener w trakcie dyskusji zapisuje odpowiedzi na flipie. Podsumowując wyniki dyskusji, trener przechodzi do części merytorycznej szkolenia.

Definiowanie bezdomności jest stosunkowo trudne. Najbardziej rozpowszechnioną i używaną definicją w Polsce jest ta zawarta w ustawie o pomocy społecznej (głównie przez szeroki krąg pracowników pomocy społecznej i instytucji samorządowych), która brzmi: „za osobę bezdomną uznaje się osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania” (USTAWA z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej; Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593).

To najczęściej używana definicja, ale nie wyczerpuje całej tematyki.

Zdefiniowanie bezdomności jest trudne. Wynika to z faktu, że jest bardzo wiele osób, instytucji, podmiotów, które zawodowo lub charytatywnie pomagają osobom bezdomnym, każda z nich w inny sposób rozumie ten problem.

- 1) Bezdomność można definiować w oparciu o własne doświadczenie i sądy. Jest to podejście charakterystyczne dla osób, instytucji i służb niezwiązanych ustawą o pomocy społecznej oraz niezających typologii ETHOS¹, dla pracowników służb

¹ Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS - to typologia bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego sporządzona przez Europejską Federację Narodowych Organizacji Pracujących na rzecz Ludzi Bezdomnych FEANTSA w 2008 r.

mundurowych, ochrony zdrowia, organizacji charytatywnych; niezwiązanych albo wykonujących zadania poza zleceniem samorządu. Jeśli w codziennej pracy wchodzi w kontakt z osobami, które muszą zakwalifikować do bezdomności to odwołują się do własnych wcześniejszych doświadczeń, wiedzy i wyobrażeń. W ten sposób dokonują kategoryzacji.

- 2) Innym rodzajem tworzenia definicji bezdomności jest kwalifikowanie do bezdomności w oparciu o deklarację samej osoby bezdomnej, czyli jeśli ktoś mówi o sobie, że nie jest bezdomny, to za taką się ją uznaje.
- 3) Jeszcze innym, nieco przewrotnym sposobem, jest brak adekwatnego definiowania bezdomności. W części instytucji zidentyfikowano systemowy brak definiowania bezdomności. Jest to praktyka spotykana szczególnie często w instytucjach rynku pracy (Urzędy Pracy), które ze względu na własne umocowanie prawne nie stosują definiowania w obszarze bezdomności (zajmują się statusem osoby pod względem zatrudnienia bądź jego braku).

Definicja, która jest przedstawiona w ustawie o pomocy społecznej, choć najczęściej stosowana z powodu częstego ubiegania się osób bezdomnych o świadczenia pomocy społecznej, niestety, nie oddaje wszystkich odcieni bezdomności, a tych jest naprawdę dużo.

Chcąc trafnie charakteryzować i opisywać zjawisko bezdomności, należało stworzyć nową typologię, która odzwierciedlałaby wspomniane powyżej cieniowanie się zjawiska.

Typologia została stworzona w założeniu, że istnieją **trzy domeny** wyznaczające bezdomność:

- a) fizyczna (posiadanie lokalu),
- b) społeczna (można w nim czerpać satysfakcję z relacji społecznych i zachować prywatność),
- c) prawna (posiadanie tytułu prawnego do lokalu).

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Wykluczenie z jednej z tych domen (lub z kilku z nich) wyznacza zaistnienie czterech podstawowych kategorii (podzielonych jeszcze na trzynaście typów bezdomności), wszystko rozumianych jako brak domu.

Kategorie koncepcyjne:

- a) brak dachu nad głową (bezdachowość):
 - ludzie zamieszkujący w przestrzeni publicznej,
 - ludzie zakwaterowani interwencyjnie (noclegownie, ogrzewalnie),
- b) brak mieszkania (bezmieszkańczość):
 - ludzie zakwaterowani w schroniskach dla bezdomnych, mieszkaniach wspieranych, czy rotacyjnych,
 - ludzie zakwaterowani w ośrodkach dla uchodźców i imigrantów (w tym migrujący pracownicy),
 - ludzie, którzy mają opuścić instytucje (penitencjarne, medyczne, domy dziecka),
 - ludzie otrzymujący długoterminowe, stałe formy wsparcia z uwagi na bezdomność (m.in. domy pomocy społecznej),
- c) mieszkanie niezabezpieczone:
 - ludzie w lokalach niezabezpieczonych (u rodzin, znajomych, nielegalnie podnajmujący lub zajmujący ziemię),
 - ludzie zagrożeni eksmisją,
 - ludzie zagrożeni przemocą (interwencje służb mundurowych) [3],
- d) mieszkanie nieodpowiednie:
 - ludzie zamieszkujący w nietrwałych konstrukcjach (miejsca niemieszkalne, niekonwencjonalne, tymczasowe, np. szałas, domki letniskowe),
 - ludzie mieszkający w warunkach substandardowych (lokale nie spełniające standardów do zamieszkania),

- ludzie mieszkający w warunkach przeludnienia (przekroczenie odpowiednich norm).

Kategorie i typy bezdomności mogą być wykorzystywane do różnych celów, np. opisywania populacji czy skupisk ludzi bezdomnych, projektowania i monitorowania polityki społecznej, jak i jej ewaluacji (oceny i zmiany).

Polska wersja Typologii ETHOS została zaadaptowana do polskich warunków i jest rekomendowana jako wspólna rama definicyjna zjawiska bezdomności dla terenu całej Unii Europejskiej.

Przyczyny bezdomności

Dyskusja z seniorami dotycząca odpowiedzi na pytania:

„Skąd się bierze bezdomność? Jak się zostaje bezdomnym? Co ma wpływ na to, że osoba staje się bezdomna?”

Seniorzy mają 20 minut czasu na zastanowienie się nad pytaniami, a następnie trener w sposób losowy prosi seniorów o podzielenie się opiniami. Trener w trakcie dyskusji zapisuje odpowiedzi na flipie. Podsumowując wyniki dyskusji, trener przechodzi do części merytorycznej szkolenia.

W całej Polsce od kilku lat prowadzi się co 2 lata Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych – poprzez ankiety przeprowadzane z osobami bezdomnymi w tym samym czasie, we wszystkich miejscach o których wiadomo, że przebywają w nich osoby bezdomne. Badana jest skala zjawiska w danym regionie, wiek populacji, płeć, czas przebywania w bezdomności, wykształcenie oraz podawane przyczyny popadnięcia w bezdomność. Ostatnie takie badanie było przeprowadzone w 2019 roku.

Przyczyny bezdomności można podzielić na kilka kategorii.

Podział ze względu na czynniki indywidualne/jednostkowe:

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

- zaburzenia psychiczne,
- niepełnosprawność,
- niezaradność,
- wyuczona bezradność.

Podział ze względu na czynniki społeczne:

- konflikt rodzinny i rozpad domu rodzinnego,
- rozwód,
- brak więzi i relacji społecznych,
- wyrzucenie z domu.

Podział ze względu na czynniki strukturalne:

- bezrobocie,
- utrata pracy,
- zadłużenia,
- sytuacja mieszkaniowa,
- polityka eksmisyjna.

Podział ze względu na czynniki instytucjonalne:

- niewydolność i brak systemu prewencji,
- niewydolny system opieki nad dziećmi,
- problemy systemu pomocy społecznej,
- słaba skuteczność systemu wymiaru sprawiedliwości i resocjalizacji,
- nieskuteczne wykorzystanie systemu edukacji, problemy na rynku pracy.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

TEMAT II: JAK WSPÓŁCZESNE SPOŁECZEŃSTWO POSTRZEGA OSOBY BEZDOMNE

Zadanie domowe dla seniorów:

Porozmawiać ze znajomymi i rodziną, jak postrzegają osoby bezdomne.

(Wnioski i spostrzeżenia z rozmów omówić na następnym spotkaniu)

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

II SPOTKANIE

TEMAT I: WYKLUCZENIE SPOŁECZNE – SKUTKI

Dyskusja: „Postrzeganie bezdomności”

Dyskusja z seniorami dotycząca odpowiedzi na pytania z zadania domowego:

Seniorzy mają 45 minut czasu na zastanowienie się nad pytaniami, a następnie trener w sposób losowy prosi seniorów o podzielenie się opiniami. Trener w trakcie dyskusji zapisuje odpowiedzi na flipie. Podsumowując wyniki dyskusji, trener przechodzi do części merytorycznej szkolenia.

Czym jest wykluczenie?

Najprościej mówiąc, wykluczenie społeczne ma miejsce, gdy nie wszyscy mają równy dostęp do możliwości i usług, które pozwoliłyby im wieść godne, szczęśliwe życie.

Dotyczy przede wszystkim:

- a) braku możliwości zabierania głosu i bycia słyszonym w kwestiach ważnych dla szerszej społeczności,
- b) braku dostępu do szeroko pojętych usług rozumianych jako zasoby materialne – finansowe, infrastrukturalne oraz zasoby niematerialne - społeczne, kulturowe, edukacyjne, prawne; poprzez brak dostępu do nich; np. do instytucji publicznych, elektryczności czy bieżącej wody, Internetu, publicznej edukacji, zatrudnienia, opieki zdrowotnej czy systemu opieki społecznej lub poradnictwa prawnego.

Można to porównać do sieci zasilającej, która łączy ze sobą różne elementy społeczeństwa, zapewniając połączenie każdej jego części, aby czerpały takie same korzyści. Wykluczenie społeczne odnosi się do obszarów wyłączonych z obiegu zasilania – społeczności, które nie są podłączone do sieci i nie mogą cieszyć się takimi samymi korzyściami

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

i możliwościami jak wszyscy inni. Społeczności te są często określane jako „zmarginalizowane”, a „marginalizacja społeczna” to kolejny termin używany do opisanie wykluczenia.

W cywilizacji euroatlantyckiej na podstawie dwóch dokumentów: Karty Narodów Zjednoczonych, uchwalonej w 1945 r. i Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, uchwalonej w 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, stworzono podstawę prawną dla ochrony praw człowieka.

Określone i zapisane w nich Prawa człowieka to zespół praw i wolności, które przysługują każdemu człowiekowi bez względu na rasę, płeć, język, wyznanie, przekonania polityczne, pochodzenie narodowe i społeczne, majątek itp. Prawa człowieka są niezbywalne (nie można się ich zrzec) i nienaruszalne. Postulują one poszanowanie wartości najcenniejszych dla człowieka, takie jak życie, godność, wolność, swobodny rozwój i wiele innych, mają zapewnić każdemu równy dostęp do tych samych podstawowych możliwości i usług.

Ale kiedy te prawa nie są chronione lub kiedy rządy odmawiają równego przyznawania tych praw, zaczynają pojawiać się obszary "pozbawione zasilania".

Rodzaje wykluczenia

Wykluczenie może wystąpić na wiele sposobów i na różnych poziomach: np. jako wykluczenie społeczne, edukacyjne, zdrowotne, prawne, cyfrowe, itd. i wiąże się z uprzednim zaistnieniem dyskryminacji, czyli najpierw różnicowania, a następnie celowego wyłączenia ludzi z dostępu do społecznie cennych zasobów ze względu na jakąś cechę fizyczną lub psychiczną (rasa, płeć, wyznanie, stan zdrowia, pochodzenie, status majątkowy, wykształcenie, itd.).

Wykluczenie jako skutek dyskryminacji, jest stanem względnie trwałego wyłączenia osoby lub grupy osób z dostępu do dóbr cennych społecznie (warto podkreślić, że zasób dóbr cennych z punktu widzenia jak najwyższej jakości życia jest zawsze ograniczony, ponadto

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

społeczeństwo jako zorganizowana grupa ludzi broniących atawistycznie i nieświadomie zdrowia populacji i stymulująca warunki do replikowania zdrowych pokoleń będzie w swoim pierwotnym instynkcie blokowało dostęp jednostkom lub grupom, które stanowią potencjalne, lub domniemane zagrożenie).

Często wykluczenie w jednej dziedzinie życia ściśle łączy się z wykluczeniem na innym polu. O procesie wykluczenia mówimy wtedy, gdy określone grupy dyskryminuje się z jakiegoś powodu (np. dzieci, młodzież z ubogich rodzin, rodzin z głębokiej prowincji) i pośrednio odmawia się takiego samego, czyli równego dostępu do społecznie pożądanego dobra, np. edukacji. Dyskryminacja polega na takim ułożeniu warunków dostępu do dobrej i bezpłatnej edukacji, że bez posiadania odpowiednich zasobów finansowych (korepetycje) lub koneksji, osoby te nie mają szansy na wybraną szkołę lub uczelnię. Nierówność w dostępie do edukacji uniemożliwia im z kolei zdobycie kwalifikacji niezbędnych do wymarzonej pracy.

Tak więc ich wykluczenie ze szczególnie cennego elementu systemu edukacji powoduje efekt domina, który wyklucza ich z innych kluczowych części społeczeństwa. Efekt domina i niemożność przewyciężenia go oznaczają również, że wykluczenie często przekazywane jest z pokolenia na pokolenie, tak że pewne grupy są skazane na wieczne wykluczenie poza "sieć energetyczną". Ludzie mogą być wykluczeni ze społeczeństwa z wielu powodów.

Dyskusja: „Dyskryminacja”

Dyskusja z seniorami dotycząca odpowiedzi na pytania:

„Jakie grupy osób potencjalnie podlegających dyskryminacji moglibyście wskazać?”

„Jakie przykłady dyskryminacji się wam nasuwają, w jakich obszarach życia społecznego?”

„Jakiego rodzaju wykluczenie powodują?”

Seniorzy mają 20 minut czasu na zastanowienie się nad pytaniami, a następnie trener w sposób losowy prosi seniorów o podzielenie się opiniami. Trener w trakcie dyskusji zapisuje

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

odpowiedzi na flipie. Podsumowując wyniki dyskusji, trener przechodzi do części merytorycznej szkolenia.

Podpowiedź: Np. osoby z niepełnosprawnością są często wykluczane ze społeczeństwa z powodu podstawowych braków udogodnień w infrastrukturze, takich jak budynki bez wind lub ramp. Niektórym może się to wydawać drobnostką, ale z tego powodu osoby z niepełnosprawnością nie mogą uczestniczyć w pełni w życiu publicznym, mogą nie mieć możliwości dzielenia się swoimi opiniami w ważnych kwestiach, a nawet odbiera im się prawo głosu i decyzyjności w sprawie przyszłości ich społeczeństwa.

Np. regulacje prawne, które pozornie wydają się sprawiedliwe, mogą przyczyniać się do pogłębiania dyskryminacji i w konsekwencji mogą prowadzić do wykluczenia. Pracownicy zatrudnieni na umowę zlecenie otrzymują uboższy system świadczeń niż przysługujący na umowę o pracę (np. urlop, zwolnienie lekarskie). Brak emerytury dla matek wychowujących dzieci, fatalnie działający system egzekucji komorniczej, itd.

Tak więc przepisy prawa, które nie dyskryminują bezpośrednio pewnych grup, mimo wszystko powodują lub nasilają ich dyskryminację i wykluczenie.

Jeśli nie stać Cię na podstawowe rzeczy, takie jak jedzenie, ubranie lub mieszkanie, nie pracujesz, lub pracujesz poniżej swoich możliwości, bo nie jesteś wykształcony, nie masz możliwości poruszania się transportem publicznym w razie potrzeby lub nie masz dostępu do opieki zdrowotnej, gdy jesteś chory lub ranny, prawdopodobnie nie będziesz też brać udziału w wielu obszarach życia społecznego - to jest wykluczenie społeczne.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Skutki wykluczenia społecznego:

Przyjrzeliliśmy się wielu możliwym przejawom wykluczenia. Fakt, że wykluczenie z jednej dziedziny życia może jednocześnie wywoływać wykluczenie w innych obszarach, podkreśla, jak dramatycznie może wpłynąć na wszystkie obszary życia danej osoby lub grupy społecznej.

Dyskusja: „Skutki wykluczenia społecznego”

Dyskusja z seniorami dotycząca odpowiedzi na pytania:

„Jak myślicie, jakie skutki może powodować wykluczenie społeczne?”

Seniorzy mają 20 minut czasu na zastanowienie się nad pytaniami, a następnie trener w sposób losowy prosi seniorów o podzielenie się opiniami. Trener w trakcie dyskusji zapisuje odpowiedzi na flipie. Podsumowując wyniki dyskusji, trener przechodzi do części merytorycznej szkolenia.

Popatrzmy na to z kilku poziomów:

- 1) Kiedy jest się wykluczonym społecznie, Twój głos i Twoje opinie na temat społeczeństwa, w którym żyjesz nie są wysłuchiwane z uwagą, a rzadzący mogą nie interesować się prawami, które uderzają bezpośrednio w Ciebie - to jest bardzo ważny skutek wykluczenia.
- 2) Kiedy jest się wykluczonym społecznie, bardzo trudno jest zmienić ten stan samodzielnie, bez szerokiego wsparcia społecznego (np. poprzez kampanie społeczne, regulacje prawne).

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Jakie skutki powoduje wykluczenie społeczne osób w kryzysie bezdomności?

Zaprezentowany poniżej dokument pn. Karta Praw osób w kryzysie bezdomności jest odpowiedzią na doświadczanie przez osoby bezdomne skutków wykluczenia, jest społecznym głosem, który próbuje przeciwdziałać dyskryminacji tej grupy społecznej i nie dopuszczać do utrwalonych skutków wykluczenia społecznego.

Karta Praw osób w kryzysie bezdomności jest kompilacją podstawowych praw człowieka zaczerpniętych z aktów prawa europejskiego i międzynarodowego, specjalnie dostosowaną do sytuacji osób doświadczających bezdomności. Jej głównym celem jest podpisanie Karty przez miasta w całej Europie i tym samym potwierdzenie ich zaangażowania w przestrzeganie praw człowieka. Według FEANTSA miasta są najbliższymi obywatelami i zapewniają wiele niezbędnych usług na szczeblu lokalnym. Mają znaczącą ilość kompetencji politycznych i prawnych, aby zaprzestać kryminalizacji, ale nie zawsze mogą same położyć kres bezdomności. Opracowana przez FEANTSA Karta jest jedynie wzorem i stanowi elastyczny szablon, który można dostosować do każdego kontekstu lokalnego w Europie, z poszanowaniem podstawowych praw człowieka zapisanych w jej tekście:

Głównym celem Karty jest ochrona podstawowych praw osób zmuszonych do życia na ulicy – nie stanowi ona afirmacji prawa do bezdomności, ale jest odpowiedzią na współczesną rzeczywistość, w której odpowiednie schronienie lub mieszkania nie są dostępne dla wszystkich obywateli. Chcemy podkreślić, że każda osoba doświadczająca bezdomności ma takie same prawa jak każdy inny mieszkaniec miasta. Nikomu nie wolno odmawiać praw człowieka ze względu na jego lub jej bezdomność – każdy człowiek zasługuje na godne traktowanie. Tymczasem, wobec osób cierpiących już ze względu na stygmatyzację społeczną oraz poniżające i odczłowieczające warunki życia, stosuje się środki karne.

Karta praw osób w kryzysie bezdomności obejmuje prawo dostępu do godnych warunków tymczasowego schronienia, prawo do korzystania z przestrzeni publicznej i swobodnego przemieszczania się w niej, prawo do równego traktowania, prawo do adresu

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

korespondencyjnego, prawo dostępu do podstawowych urzędzeń sanitarnych, prawo do usług ratujących życie, prawo do udziału w wyborach, prawo do ochrony danych osobowych, prawo do prywatności i prawo do podejmowania czynności niezbędnych do przetrwania w granicach obowiązującego prawa.

I. Prawo do mieszkania

Najważniejszym prawem osób w kryzysie bezdomności jest prawo do mieszkania. Usługi wspierające dostęp do odpowiedniego mieszkania muszą być dostępne dla wszystkich osób doświadczających bezdomności.

II. Prawo dostępu do godnych warunków tymczasowego schronienia

W sytuacjach, gdy odpowiednie mieszkania nie mogą być zapewnione natychmiastowo, wszystkie osoby w kryzysie bezdomności muszą mieć dostęp do usług schronienia tymczasowego dobrej jakości.

III. Prawo do korzystania z przestrzeni publicznej i swobodnego przemieszczania się w niej

Osoby doświadczające bezdomności muszą mieć prawo korzystania z przestrzeni publicznej i poruszania się w niej bez dodatkowych restrykcji, których nie stosuje się wobec innych osób.

IV. Prawo do równego traktowania

Władze lokalne muszą zapewniać usługi niedyskryminujące osób, które nie mają domu. Personel tych usług musi stosować zasadę równego traktowania.

V. Prawo do adresu korespondencyjnego

Osoby w kryzysie bezdomności często doświadczają ograniczeń w dostępie do rynku pracy i usług publicznych ze względu na brak możliwości podania adresu korespondencyjnego. Osoby te muszą mieć dostęp do działającego adresu, pod którym będą mogły odbierać pocztę.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

VI. Prawo dostępu do podstawowych urządzeń sanitarnych

Osoby w kryzysie bezdomności muszą mieć dostęp do podstawowych urządzeń sanitarnych, w tym bieżącej (pitnej) wody, pryszniców i toalet. Urządzenia te muszą zapewniać możliwość dokonania czynności higienicznych w godnych warunkach.

VII. Prawo do usług ratujących życie

Osoby w kryzysie bezdomności muszą mieć prawo dostępu do usług ratujących życie: w tym usług socjalnych, ratownictwa medycznego, policji i straży pożarnej; na tych samych warunkach co każdy inny mieszkaniec miasta.

VIII. Prawo do udziału w wyborach

Osoby doświadczające bezdomności muszą mieć możliwość dopisania się do spisu wyborców oraz wyrobienia dokumentów niezbędnych do poświadczenia ich tożsamości podczas wyborów bez dyskryminacji ze względu na sytuację mieszkaniową.

IX. Prawo do ochrony danych osobowych

Osoby w kryzysie bezdomności muszą mieć takie samo prawo do ochrony swoich danych osobowych i możliwość kontroli ich przetwarzania w różnych rejestrach (np. zdrowotnych, mieszkaniowych, kryminalnych), jak każdy inny obywatel.

X. Prawo do prywatności

Prawo do prywatności musi być respektowane i chronione w maksymalnym wymiarze możliwym do osiągnięcia w różnych typach zakwaterowania, w tym w placówkach zakwaterowania zbiorowego i w nieformalnych formach zakwaterowania.

XI. Prawo do podejmowania czynności niezbędnych do przetrwania w granicach obowiązującego prawa

Osoby w kryzysie bezdomności muszą mieć możliwość podejmowania czynności niezbędnych do przeżycia w granicach obowiązującego prawa. Czynności takie jak zebranie

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

czy poszukiwanie wyrzuconej żywności nie mogą być kryminalizowane, zakazywane lub arbitralnie ograniczane do określonych obszarów.²

Dlatego pierwszym programem pomocowym, jest jak najpełniejsza edukacja społeczeństwa na temat kryzysu bezdomności oraz dostępnych form niesienia pomocy, ale także bycie wrażliwym na los człowieka bezdomnego i dawanie mu drugiej szansy wszędzie tam, gdzie jest to możliwe.

² https://www.feantsa.org/public/user/Resources/News/Polish_Homeless_Bill_of_Rights.pdf,
dostęp z dnia 11.09.2022r.

III SPOTKANIE

TEMAT I: MOŻLIWOŚCI POMOCY INNYM (AKTUALNE PROGRAMY POMOCOWE)

Dyskusja: „Pomoc innym”

Dyskusja z seniorami dotycząca odpowiedzi na pytania:

„Podajcie proszę przykłady zmian prawnych, obyczajowych, które doprowadziły do szerszego uczestnictwa w życiu społecznym grup poprzednio wykluczonych społecznie.

Jakie znacie możliwości pomocy osobom w kryzysie bezdomności?”

Seniorzy mają 20 minut czasu na zastanowienie się nad pytaniami, a następnie trener w sposób losowy prosi seniorów o podzielenie się opiniami. Trener w trakcie dyskusji zapisuje odpowiedzi na flipie. Podsumowując wyniki dyskusji, trener przechodzi do części merytorycznej szkolenia.

W Polsce istnieje dobrze zorganizowany system pomocy osobom, które przeżywają kryzys bezdomności. Ze względu na aplikowanie do jego poszczególnych form możemy go podzielić na:

- 1) Model drabinkowy - polega na wchodzeniu w system pomocy począwszy od najprostszycch jego form, do tych wymagających największych zasobów osoby korzystającej z pomocy.
- 2) Model paletowy - jak na palecie farb, jest dostępny niezależnie od zaistniałych wcześniej form wsparcia.

Modele te są modelami czysto teoretycznymi i nie warunkują w żaden sposób dostępności do form wsparcia w Polsce.

Przepisem prawnym, z którego bierze początek większość form pomocy osobom znajdującym się w kryzysie bezdomności, jest Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Art. 36 powyższej ustawy opisuje rodzaj świadczeń, jaki można uzyskać na wniosek zainteresowanego w każdym Ośrodku Pomocy Społecznej (kolorem zaznaczone są te świadczenia, które może otrzymać na wniosek osoba będąca w kryzysie bezdomności):

Art. 36. Świadczeniami z pomocy społecznej są:

1) świadczenia pieniężne:

- a) zasiłek stały,
- b) zasiłek okresowy,
- c) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- d) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie ,
- e) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- f) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach,
- g) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd.

2) Świadczenia niepieniężne:

- a) praca socjalna,
- b) bilet kredytowany,
- c) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- d) składki na ubezpieczenia społeczne,
- e) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- f) sprawienie pogrzebu,
- g) poradnictwo specjalistyczne,
- h) interwencja kryzysowa,

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

- i) schronienie,
- j) posiłek,
- k) niezbędne ubranie,
- l) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- m) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
- n) mieszkanie chronione,
- o) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- p) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Przekładając zapisy z ustawy na praktykę codzienności, w Poznaniu osoba bezdomna ma możliwość: (model drabinkowy)

- skorzystania z łaźni/świetlicy dziennego pobytu (w tym wykąpania się, odwszawienia, zaopatrzenia ratunkowe ran i owrzodzeń, przebrania się, spożycia gorącej, słodkiej herbaty, możliwość przebywania w świetlicy w ciągu dnia – do dyspozycji książka, Internet, komputer, TV, ładowarka do telefonu, prasa codzienna, wsparcie pracownika socjalnego),
- skorzystania z ogrzewalni od października do końca kwietnia godzina 18-8 rano (wstęp do 1 promiła, wykąpania się, odwszawienia, zaopatrzenia ratunkowego ran i owrzodzeń, przebrania się, możliwość przespania się w ciągu nocy na podłodze na karimacie pod kocem lub na krześle, otrzymania herbaty, kawy, gorącego posiłku, dostępu do Internetu, komputera, TV, ładowarki do telefonu, prasy codziennej, wsparcia pracownika socjalnego),

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

- schronisko – możliwość przebywania całą dobę, z zapewnionym łóżkiem, pościelą, szafą, stolikiem nocnym, sanitariatami, pralnią, przynajmniej jednym ciepłym posiłkiem, wsparciem pracownika socjalnego, opiekuna. Forma wsparcia w schronisku obejmuje jeszcze pobyt w schronisku ze specjalistycznymi usługami opiekuńczymi (quasi DPS),
- mieszkanie treningowe (ze wsparciem zespołu specjalistycznego),
- mieszkanie chronione (dla osób niepełnosprawnych psychicznie i ruchowo),
- mieszkanie socjalne (przydział z mieszkaniowych zasobów miasta),
- mieszkanie komunalne (przydział z mieszkaniowych zasobów miasta).

Pomiędzy tymi formami, najczęściej podczas pobytu w schronisku osoby długotrwale bezrobotne (z uwagi na uzależnienia, niepełnosprawność, stan zdrowia) mogą skorzystać z formy integracji społeczno-zawodowej w postaci uczestnictwa w **Centrum Integracji Społecznej (CIS)**, polegającym na stopniowym wdrażaniu uczestników do norm obowiązujących przy zatrudnieniu, przyuczaniu do poszczególnych zawodów, wsparciu psychologa, pracownika socjalnego, trenera pracy. Po 6-12 miesięcznym ukończonym kursie osoba może otrzymać zatrudnienie w jednej ze **spółdzielni socjalnych**, które działają poza CISach lub samodzielnie na rynku pracy. Może oczywiście podjąć zatrudnienie na warunkach dostępnego aktualnie zasobu rynku pracy.

Inną formą wsparcia jest wspieranie osób bezdomnych przebywających na ulicy, czyli **streetworking**. Jest to pomoc interwencyjna, niestacjonarna. Zadaniem streetworkerów, czyli pracowników programu (najczęściej to pracownicy socjalni, ale nie zawsze) jest dotarcie do miejsc pobytu osób bezdomnych, które nie chcą skorzystać z żadnej stacjonarnej formy wsparcia (np. z uwagi na czynny alkoholizm, narkomanię, złe wspomnienia z pobytu w placówkach, brak umiejętności dostosowania się do zasad regulaminu) i utrzymywanie z nimi w miarę regularnego kontaktu, wraz z zachęcaniem do skorzystania z form wsparcia np. z terapii uzależnień, świadczeń pomocy społecznej (np. świadczeń ubezpieczenia zdrowotnego), wyrobienia zdjęcia do dowodu osobistego i złożenie wniosku, rejestracji

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

u lekarza rodzinnego. W skrajnych przypadkach (np. ciężkiej choroby, stanu zagrożenia życia, wyziębienia) streetworker może wezwać służby ratownicze (Straż Miejską, Policję, ZRM).

Jeszcze inną formą wsparcia interwencyjnego i doraźnego jest możliwość **skorzystania z gorącego posiłku w jadłodajniach**. W Poznaniu przez cały rok działają cztery stacjonarne jadłodajnie, a także są miejsca, gdzie zimą rozdawane są kanapki i gorące napoje.

W ubiegłym sezonie zimowym kursował autobus jako **Mobilny Punkt Pomocy**, w którym w wyznaczonych miejscach postoju osoby bezdomne mogły otrzymać ciepłe napoje, posiłek, pomoc rzeczową (odzież) oraz wsparcie pielęgniarskie i pracę socjalną.

Jeszcze inną formą wsparcia jest możliwość skorzystania z pomocy lekarza i pielęgniarki w **Mobilnym Punkcie Pomocy Medycznej**; to ambulans, który dociera dwa razy w miesiącu do wyznaczonych miejsc, najczęściej jadłodajni i ogrzewalni i świadczy usługi na miejscu, kieruje również do poradni lekarza rodzinnego lub na SOR.

Zazwyczaj pierwszym miejscem dokąd osoba, która chciałaby uzyskać pomoc jest kierowana jest Ośrodek Pomocy Społecznej. W przypadku miasta Poznań jest to Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, który utworzył dedykowaną osobom w kryzysie bezdomności filię, działającą przy ul. Gronowej 22.

Przydatnym narzędziem jest strona internetowa MOPR Poznań, na której znajdziemy link do ulotki zawierającej wszystkie punkty pomocy osobom bezdomnym w Poznaniu, w tym punkty wydawania odzieży.

<https://mopr.poznan.pl/bezdomnosc/>

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

IV SPOTKANIE

TEMAT: BEZDOMNOŚĆ W LITERATURZE I FILMACH

Czas trwania: 3 godziny zegarowe (po 90 minutach -20 minut przerwy).

Prowadzący/prowadząca szkolenie: pracownik socjalny, specjalista w zakresie organizacji pomocy społecznej, pracownicy jednostek organizacyjnych publicznych i prywatnych świadczących pomoc osobom w kryzysie bezdomności, prowadząca/prowadzący musi posiadać doświadczenie praktyczne w pracy z osobami w kryzysie bezdomności, zalecane jest doświadczenie trenerskie i pracy z grupą.

Cele szkolenia:

Uczestnik/uczestniczka po szkoleniu:

- wie, czym jest bezdomność i z czego może wynikać,
- dostrzega podział na klasy społeczne we współczesnym społeczeństwie i dostrzega odbiór ludzi bezdomnych przez społeczeństwo,
- wie, co oznacza termin wykluczenie,
- zna możliwości pomocy innym,
- odkrywa znaczenie filmu jako odpowiedzi na problematykę społeczną.

Metody pracy:

- wykład,
- materiał filmowy,
- dyskusja,
- praca w grupie.

Materiały pomocnicze:

- samoprzylepne kartki,
- papieru arkusz A5/ flipchart,

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

- komputer,
- długopisy, pisaki,
- głośnik,
- rzutnik multimedialny.

Do pracy można wykorzystać ogólnodostępne filmy w YouTube

- [https://www.youtube.com/watch?v=Pj0wMKCRD1s&t=445s,](https://www.youtube.com/watch?v=Pj0wMKCRD1s&t=445s)
Narkomania, Alkoholizm, Bezdomność,
- [https://www.youtube.com/watch?v=cP4EmW_koyM,](https://www.youtube.com/watch?v=cP4EmW_koyM)
Młodzież i bezdomność.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Scenariusz spotkania

Czas	Cel	Aktywności	Materiały
20 min.	Wywołanie osobistego zainteresowania tematem, zbadanie postaw w grupie odnośnie do zagadnienia, zbadanie poziomu przekazywanej wiedzy.	Uczestnicy wykonują ćwiczenie: „Zaprezentuj się grupie”, siedząc w półokręgu; uczestnicy przez ok. 5 minut przygotowują się do krótkiej autoprezentacji trwającej nie więcej niż 3 minuty. Motywem wiodącym autoprezentacji może być temat: „moje doświadczenia z bezdomnością”. Jako pierwszy autoprezentacji dokonuje koordynator. Może to być także improwizacja uczestników, ale z wykorzystaniem kart papieru plakatowego.	Uczestnicy otrzymują kartkę formatu plakatowego oraz pisaki do wykorzystania.
105 min. (przerwa 15 min. po 90 minutach szkolenia).	Dyskusja na temat osób w kryzysie bezdomności, dzielimy się wrażeniami i własnymi doświadczeniami.	Projekcja filmu np.. "Młodzi i bezdomność." z zasobów YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=cP4EmW_koyM Koordynator dzieli film na 2 części, po pierwszej inicjuje dyskusję i wymianę doświadczeń na temat obejrzanych treści.	Rzutnik multimedialny, laptop, głośniki.
70 min.	Omówienie warsztatów, uczestnicy dzielą się wrażeniami i podsumowanie spotkania.	Omówienie warsztatów inicjuje koordynator. Pozwala na swobodne wypowiedzi uczestników – na pierwsze wrażenia. Warto zapytać: <ul style="list-style-type: none"> • Dlaczego postać/bohater zachowuje się tak, a nie inaczej? Dlaczego został/a bezdomnym/ą? • Co motywuje ludzi bezdomnych do wyjścia z bezdomności? • Dla kogo jest to opowieść? • Czy ten film Cię zainteresował? • Czy opłaca się inwestować w ludzi? • Co jest w tym filmie atrakcyjnego, istotnego, unikalnego? • Dlaczego widzowie mieliby oglądać filmy o takiej tematyce? Koordynator życzliwym słowem dziękuje uczestnikom za udział w spotkaniu oraz prosi o jednozdaniową „recenzję” dzisiejszego spotkania. Koordynator przedstawia plan działań na następne spotkanie oraz plan spotkań.	Uczestnicy otrzymują kartkę formatu plakatowego oraz pisaki do wykorzystania.